

ŘEPKA NA ÚSTUPU

OIL SEED RAPE RETREAT

JAN VAŠÁK

Česká zemědělská univerzita v Praze

Summary, Keywords

The rape seed acreage in CR is decreasing. The reason for it is the increase of costs, not corresponding with the seed yield increases. The input increase is caused by the pest and disease spreading in convention with the changes in agrosystems and growing technologies. To preserve the large range of cultivation asks for the seed yield increase by means of a new growing technology and its biologization and improvement of variety composition.

Key words: winter rapeseed, acreage trends, costs, perspectives.

Souhrn, klíčová slova

Výměra řepky v ČR se snižuje. Příčinou je růst nákladů, kterému neodpovídá přírůstek výnosů semen. Nárůstu vstupů je vyvolán rozšířením škůdců a chorob a to ve vazbě na změny v agrosystému a pěstitelské technologii. Udržet velký rozsah pěstování vyžaduje zvýšit výnosy semen novou pěstitelskou technologií a její biologizací při zlepšení odrůdové skladby.

Klíčová slova: Řepka ozimá, trendy výměry, náklady, perspektiva

Úvod

Rozvoj pěstování řepky v ČR byl velmi dynamický. V období mezi válkami 1918-1938 činily výměry olejky 298-5 900 ha, za protektorátu údajně až 40 tis.ha. Po roce 1945 plocha sklizně činila nejméně 5 026 ha (rok 1948) a nejvíce 40 068 ha (1965). V letech 1975-77 kdy se plošně zahájil přechod na bezerukové odrůdy dosáhla v průměru již 66,7 tis.ha a postupně rostla až do roku 1989 (102 376 ha). Při ukončení přechodu na dvounu-
lové typy osemem 1992 jsme sklízeli již z 166 995 ha. Řepkový boom dosáhl vrcholu v roce 1999 sklizní z 348 949 ha. Od té doby výměra olejky sice nerovnoměrně, ale výrazně klesá. V roce 2004/05 asi na 300 tis.ha.

Výsledky a diskuse

Nárůst výměry řepky do roku 1990 znamenal i růst výnosů a pěstitelské rentability. Po roce 1990 se tyto přednosti ztrácely. Od roku 1999 až na výjimku rekordní úrody 2004 (3,58 t/ha) se olejka dostala do záporné rentability. Příčinou je výrazný nárůst objemu a tím i nákladů na vstupy do výroby. V tab. 1 uvádíme hlavní změny, ke kterým došlo po roce 1990 a které pravděpodobně způsobily propad výnosů a nákladů na vstupy.

Tab.1. Změny v agroekosystému a nárůst objemu i cen vstupů v letech 1990-2004

Ukazatel	Rok 1990	Období po roce 1990
Rozsah bezorebné přípravy půdy (%)	5-10	až 50-60
Podíl řepky a hořčice na orné půdě (%)	3,4	až 13,0
Výdrol řepky nezaorán do 10.9. (cca tis. ha)	30	až 300
Emise síry (kg S/ha)	127	pokles cca na 20
Nárůst teploty (Praha Klementinum)	za 233 let průměr 9,44°C	V letech 2000-2004 min. 10,60°C a max. 11,93°C
Počet pesticidních zásahů za vegetaci řepky	3-4	8-10
Ochrana proti dvouděložným plevelům	Ano	Ano
Ochrana graminicidy (% z osevu řepky)	do 50	cca 90
Moření osiva	Ne	Ano
Cena osiva (Kč/ha)	asi 200	asi 600-1200
Regulátory růstu na podzim (% z osevu)	do 10	20-30
Podzimní ochrana proti dřepčíkům, slímáčkům, hrabošům či fómě	Nebyla	Podle let až 30% z osevu
Jaro – ochrana proti stonkovým krytonoscům	Nebyla	cca 90% z osevu
Jaro – ochrana proti blýskáčku	Dvakrát	Jednou
Dávka dusíku na jaře celkem (kg/ha) cca	140-160	120-140
Ochrana proti šešulovým škůdcům	Nebyla	Asi 20-30%
Aplikace regulátorů na zkrácení stonku	Nebyla	Asi 10%
Aplikace listových hnojiv	Nebyla	Asi 20-30% z výměry
Aplikace stimulátorů	Nebyla (mimo Relan)	Asi 20-30% z výměry
Ochrana proti chorobám	Nebyla	Asi 10-20% z výměry
Lepení šešulí	Výjimečně	Asi 20-40% z výměry
Regulace zrání	Nebyla	Asi 10-30% z výměry
Desikace	Podle let až 50%	Podle let asi 20-40%

Všechny tyto nové vstupy zatížily ekonomiku řepky asi 4-8 tis.Kč/ha. Náklady na 1 ha olejky se zvýšily z asi 12-14 tis. Kč v letech 1990-1995 na 16-22 tis. Kč/ha za roky 2000-2004 při stagnaci výnosů semen: 2,51 t/ha (1990-1995) a 2,57 t/ha (2000-2004). Růst cen semen v tomto období činil asi 1200 Kč/t: vzrostly na průměrných 6520 Kč/t za roky 2000-2004. Současně ale došlo ke zdražení cen vstupů. Přínos růstu cen semen tedy činil při stejném průměrném výnosu asi 3000 Kč/ha, ale kumulativní růst objemu a cen vstupů obnáší v průměru asi 6000 Kč/ha.

Pokud by řepka nebyla vynikající předplodinou, nebo přišla jiná plošně akceptovatelná alternativa, byl by pokles pěstitelské výměry ještě výraznější než dosud. Nepříznivý je i vývoj cen (minimální poptávkové ceny 00 řepky cif Hamburk):

Průměr 2003	295 USD/t
Průměr 2004	305 USD/t
I/2004	341USD/t
XII/2004	282USD/t
27.1.2005	244 USD/t

a také vývoj – nárůst - zásob u sóji - hlavní olejninu světa (% z roční spotřeby světa za hospodářský rok):

1999/00.....	21,9
2000/01.....	23,7
2001/02.....	22,7
2002/03.....	24,8
2003/04.....	21,5
2004/05 *)	30,1

*) = *odhad*

K rozvoji pěstování, respektive udržení velké výměry řepky v ČR vedou pravděpodobně tyto cesty:

- ✓ výrazné zvýšení výnosů uplatněním pěstitelské technologie Systému výroby řepky intenzifikace (SVŘi)
- ✓ biologizací pěstitelského systému, například:
 - zaoráním posklizňového výdrolu z řepky před vzejitím nových osevů, nejpozději do poloviny září
 - výsevem do čerstvé orby, nebo alespoň výsevu do čerstvé přípravy půdy jako základ ochrany proti výdrolu obilí a podpora vzejití řepky
 - uplatněním ochrany obsevů ozimé řepky směsí osiva ozimé řepky, jarní řepky a ozimé řepice, nebo alespoň využití přezimované jarní řepky a ozimé řepice na signalizaci náletu škůdců, případně chorob
 - volbou k řepce šetrných herbicidů (Lasso MTX, Teridox, Butisan Star), nebo ještě lépe šetrných a současně účinných na výdrol obilí (mix Devrinol + Treflan do půdy)
 - volbou netradičních insekticidů s více směry účinků. Například Marshal na dřepčíky i slimáčky, repelentní účinky Nurelle na šešulové škůdce při postřiku ve žlutých poupatech, systemické účinky Calypso či Mospilan na nedostatečně ošetřené porosty proti stonkovým krytonoscům i jako základ ochrany proti šešulovým škůdcům v mixu s Karate Zeon odolného k vyšším teplotám i UV záření
 - preventivní uplatnění fungicidu Amistar s výtečným efektem vedle *Botrytis* a *Sclerotinia* i na *Verticillium*

- zvýšení účinku fungicidů, insekticidů a desikantů smáčedlem Silwet při výrazné úspore vody a zvýšení výkonů při postřicích
- ✓ pěstováním transgenních odrůd a zavedením kvalitativně nových – třínulových odrůd řepky s minimem kyseliny erukové, sníženým obsahem glukosinolátů a s redukcí množství kyseliny linolenové při růstu obsahu kyseliny olejové (00 typ kvality HOLL společnosti Monsanto)
- ✓ zlepšením odrůdové skladby při snížení podílu drahých hybridů, využitím nových hybridů typu Extra a spolehlivých liniových odrůd jako Jesper, Navajo, Californium, Labrador, Ontario, rozšířením rané odrůdy Olpop atd.
- ✓ zavedením dalších nových poznatků – například regulátor Sunagreen pro jarní aplikaci

Kontaktní adresa

Doc. Ing. Jan Vašák, CSc., Katedra rostlinné výroby, Česká zemědělská univerzita v Praze, Kamýcká 129, 165 21 Praha 6 – Suchbát, e-mail: vasak@af.czu.cz

Řešeno za finanční podpory grantu NAZV QF3246 „Pěstitelské technologie pro hlavní liniové a hybridní odrůdy řepky ozimé při různé intenzitě vstupů“.